

معرفی کتاب روش های تدبیر در سوره های مکی

مدرسه دانشجویی قرآن و عترت علیهم السلام

پیش نیاز ورود به دوره تخصصی

۱- مطالعه و رجوع به قرآن با توان و پذیرش حداکثری، لازمه ورود به دوره تخصصی است و اگر کسی در دوره عمومی به این حد توان و بلوغ نرسد اصلاً صلاح نیست وارد دوره تخصصی شود.

▶ در واقع باید در دوره عمومی، نیاز درونی برای مطالعه نظام مند و مستمر و با حوصله و تأمل قرآن، برای فرد ایجاد شود.

اگر کسی به انگیزه خواندن همه قرآن نرسد، به این معنا است که مفهوم برنامه داشتن برای رجوع را متوجه نشده است و به لزوم تسلط بر قرآن و اینکه برنامه ورود فرد به قرآن از این مسیر است، نرسیده است. پس بهتر است وارد دوره های بعد نشود.

▶ فرد در دوره عمومی باید قدرت برنامه ریزی برای خواندن کل قرآن به منظور تدبر را داشته باشد. او در این مدت تدبر را یاد نگرفته، بلکه در واقع برنامه ریزی یاد گرفته است.

▶ لازم است ضرورت وقوف در سوره ها در فرد ایجاد شود. استقرار در سوره داشته و مکرر آیات را بخواند و صرف وقت به اندازه کافی و از دل و جان برای قرآن داشته باشد. نه اینکه دنبال بهانه باشد.

▶ فرد در دوره عمومی باید روی انس با قرآن، مطالعه آیات و کلمات، نیازمند و بیچاره به قرآن شدن و تنوع رویکرد در رجوع کار کند و قدرتمند شود.

▶ پایان دوره عمومی به معنای یادگیری کتاب های مقدمات تا قرآن به قرآن نیست، بلکه به ایجاد این حس و حال است.

پیش نیاز ورود به دوره تخصصی

۲- لازم است فرد اصول ، مبنا و قاعده ی خود برای رجوع به قرآن را مشخص کرده، شیوه های متناسب با ذائقه خود و اینکه کدام شیوه او را در قرآن عمیق تر می کند را بررسی کرده و برای "فاقروا ماتیسرالقران من ذکر فهل من مدکر" و مدکر شدن، یک برنامه داشته باشد.

۳- لازم است فرد به این درک رسیده باشد که نقش و جایگاه کتاب های تدبر، پیشنهادی است برای شیوه ی مطالعه ای که می تواند ثمربخش تر باشد.

► فرد باید به این درک برسد که کتاب های تدبر فقط چیدمان مطالب و شیوه های مطالعه را آورده و کیفیت و چینش مطالعه را تغییر داده و روش مطالعه ارائه داده است .

در دوره های عمومی باید فرد بفهمد چقدر قرآن بهشت است. باید بهشت را ببیند . دوره های عمومی جنبه درک بهشت را دارد.

سپس در دوره تخصصی انسان هبوط میابد به زمین و باید کمر همت ببندد و گریه کند تا خداوند کلماتی را به او تلقی کند تا توبه اش پذیرفته شود و بعد در دوره های بعدی شروع می کند به آماده شدن و کار کردن.

در دوره عمومی فرد باید احساس کند رفیق است و در دوره تخصصی باید احساس کند مجاهد است.

دوره عمومی تدبر در قرآن

مهیا شدن فرد برای:
خواندن همه قرآن به عنوان رجوع به آن با توان و ظرفیت حداکثری
مفهوم برنامه‌داری در رجوع
قدرت برنامه‌ریزی برای خواند کل قرآن را به منظور تدبر

باید بداند که این مسیر به او پیشنهاد می‌شود و بر اساس تعاونوا علی البر و التقوی
در باره مسیر مطالعه، تثبیت مطالعه، برداشت بهتر از مطالعه راه‌هایی ارائه می‌شود

نیاز درونی برای مطالعه نظام‌مند و مستمر و با حوصله و تأمل
ضرورت وقوف در سوره‌ها
صرف وقت به اندازه کافی از دل و جان و مستمر

داشتن اصول و مبنا و قاعده برای رجوع
به دست آوردن شیوه‌های در ذاته خود
برنامه‌داری برای فاقروا ما تیسر من القرآن و
مدکّر شدن

انس با قرآن
مطالعه آیات و کلمه‌ها
نیازمند قرآن شدن
تنوع رویکرد در رجوع

لازمه تدبر

جایگاه کتاب تدبر مکی در منظومه تدبر

- ▶ در کتاب روش‌های تدبر قرآن به قرآن برای فهم حقایق قرآنی، به نحوه پوشش‌دهی آیات کلام الله مجید اشاره شد. در ادامه روش‌های تدبر قرآن به قرآن می‌خواهیم تدبر بین سوره‌ای را مد نظر قرار دهیم.
- ▶ با توجه به آنچه در تدبر سوره ای گفته شد؛ حیثیت سوره بودن یک سوره را با موضوع یا موضوعات اصلی و غرض آن سوره می‌شناسیم، و نیز بیان شد هر سوره‌ای شأنی از شئون هدایتی انسان را بر عهده دارد
- ▶ سوره‌های قرآن در عین استقلالی که از هم دارند، در ارتباط با هم نیز اهداف و غایات جدیدی را پیش روی انسان می‌نهند و از این روست که **تدبر بین سوره‌ای** در ادامه مجموعه روش‌های تدبر قرآن به قرآن ارائه می‌شود.
- ▶ مطالعه سوره‌ها با هم، به ویژه سوره‌هایی که هم موضوع یا هم غرض هستند موجب تقویت فهم و از آن مهم‌تر ارتقای **فهم نظام مند** می‌شود.
- ▶ یکی از حالت‌هایی که می‌توان چند سوره را برای مطالعه بین سوره‌ای با هم انتخاب کرد، توجه به فضای نزول سوره هاست. در این میان مکی یا مدنی بودن، برجسته‌ترین ویژگی است.
- ▶ برخی سوره‌ها در **مکه** و در **دل مبارزه با مشرکین قریش** نازل شد و **نظام سازمان یافته شرک** را بر هم زد و برخی در **مدینه** نازل گردید و جامعه دینی را شکل داد و **ساختار منسجم حکومت دینی** را پدیدار کرد.

غایت کتاب

- ▶ سوره های مکی در صدد هستند تا با شکوفایی فطرت، **باورهای توحیدی** را به گونه ای در ما تثبیت کنند تا بتوانیم در برابر امواج سختی ها مقاومت کرده، از دشمنان نترسیده و با آمادگی کامل بلاها را به جان خریده و از راه خدا دست برنداریم.
- ▶ **مقاوم سازی انسان مؤمن** در برابر ناملايمات و تقویت پایداری در راه حق از ویژگی های سوره های مکی است. این بدین معنا نیست که وقتی جامعه در شرایط مدنی است یعنی نیاز به سوره های مکی ندارد بلکه به این معناست که **انسان ها پایه های اعتقادی، عاطفی و رفتاری خود را باید با توجه به سوره های مکی تقویت نمایند.** دینی که بر اساس سوره های مکی تقویت می شود در اثر مطالعه سوره های مدنی ارتقا می یابد.
- ▶ خواندن سوره های مکی به ترتیب نزول یا به صورت دسته های هماهنگ می تواند قدرت **کشف حقایق به صورت منظومه ای** را به ما عنایت کند. منظور از حقایق منظومه ای سیر موضوعات حول یک موضوع مشخص است که بر اساس این سیر **امکان محقق کردن حقایق در سطح جامعه** را به فرد عنایت می کند.
- ▶ تدبر مکی، شروع دوره های تدبر تخصصی است و قصد آن این است که فرد فضای سوره های مکی را درک کند، به علاوه بتواند قدرت تامل بر این سوره ها را پیدا کند و بتواند آن ها را در یک منظومه مشاهده نماید.
- ▶ فرد در تدبر مکی ظرفیت درکی در ابعاد مختلف را پیدا می کند. فهم، حرکت می کند و از حالت ایستا به حالت متغیر به حرکت در می آید. این سیر در حوزه فهم استراتژیک و تدبر استراتژیک و در واقع فهم های ساختاری، کلید است. فهم ساختاری یعنی فهم های دارای ساختار پیچیده، فهم های چند بعدی

اهداف کتاب

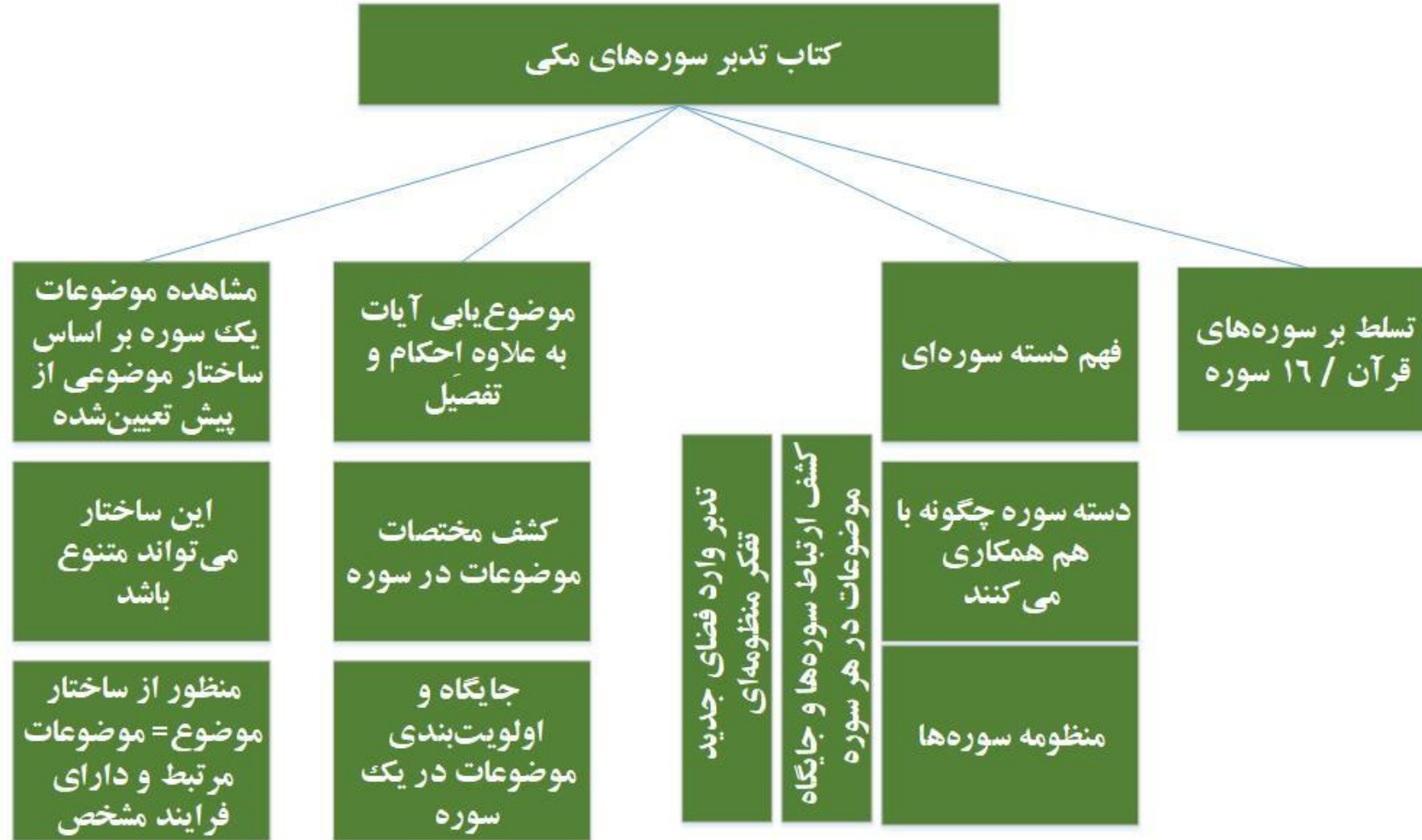
- ▶ ۱- تسلط بر ۱۶ سوره کتاب
در راستای برنامه ریزی برای تسلط بر کل سوره های قرآن، آشنایی و انس با مفاهیم و مضامین ۱۶ سوره ذکر شده در این کتاب اهمیت ویژه ای دارد.
- ▶ ۲- فهم دسته سوره ای
فهم این که یک دسته سوره چه مضامینی را انتقال می دهد. یک دسته سوره چگونه با هم همکاری می کنند، مضامین شان را در اختیار هم قرار می دهند و دست پیدا کردن به منظومه سوره ها. این موضوع به وسیله کشف ارتباط سوره ها به دست می آید. کشف ارتباط سوره ها و جایگاه موضوعات هر سوره می تواند چنین چیزی را رقم بزند.
- ▶ ۳- توانایی موضوعیابی آیات به علاوه احکام و تفصیل موضوعات
توسط این موضوعیابی، مختصات موضوعات در سوره مشخص می شود و به واسطه کشف مختصات موضوعات در سوره، جایگاه موضوعات و اولویت بندی موضوعات در یک سوره مشخص می شود.

اهداف کتاب

- ▶ ۴- مشاهده موضوعات یک سوره بر اساس ساختار موضوعی از پیش تعیین شده توانایی خوانش و دسته بندی سوره به کمک ساختارهای موضوعی متنوع از پیش تعیین شده و استخراج شده از خود قرآن. ساختار می تواند متنوع باشد منظور از ساختار موضوعی، موضوعات مرتبط و دارای فرآیند مشخص است.
- ❖ به صورت کلی مقاصدی که در این کتاب دنبال می شود عبارت است از:
  ۱. چگونه میتوان سوره ها را بصورت ساختاری مطالعه کرد؟
  ۲. چگونه میتوان ساختار استخراج کرد؟
  ۳. چگونه یک ساختار می تواند یک ساختار دیگر را متولد کند؟
- ❖ می توان گفت تدبرمکی، تدبر شناخت و ساخت ساختارها است.

اهداف کتاب

رویکرد کتاب

- ▶ رویکرد تدبر مکی، توجه به نظم سورها به علاوه توان مشاهده تشابه و تمایز بین سوره ها است.
- ▶ آن چیزی که در تدبر مکی نیاز است محقق شود این است.
- ▶ به نظر می رسد تحقق این رویکرد ضروری است، به دلیل اسم قرآن. اسم قرآن یعنی منظومه قرائت شده ها. اگر تحقق این کار ضروری نباشد، اصلا اسم قرآن نباید اینگونه باشد
- ▶ و به نظر می رسد تحقق این رویکرد عمومی است، اگر خواندن قرآن عمومی است، چون جز قرآن هست.
- ▶ لازم نیست برای تحقق این رویکرد، حتما کتاب تدبر مکی خوانده شود.
- ▶ اما اگر بنا شد هر سوره دیگری کار شود، باید نظم سوره و آیات و توان مشاهده تشابه و تمایز را به فرد بدهید. ممکن است یکی با دو یا سه سوره آموزش بدهد. اشکالی ندارد و دست استاد مربی باز است.

انتظار از مخاطب در روبرو شدن با این سوره‌ها از نظر علمی و عملی

- ▶ از نظر علمی؛ آشنایی با موضوعات سوره‌های الر، طواسین و حوامیم، نظام موضوعات و اشتراکات و تمایزات آنها
- ▶ از نظر علمی اما نزدیک به فعل؛ پیدا کردن قدرت تحلیل و افزایش قدرت توجه فرد باید بتواند ارتباط حقایق با هم را در سطوح مختلف بیان کند. مثلاً راجع به آیه بگوید به نظر می‌رسد بعضی از آنها تکوینی هستند بعضی تشریحی.. تکوینی‌ها به این شکل است، تشریحی‌ها به این شکل. هر سوره به چه بخشی از آن اشاره دارد و ...
- تحلیل حقایق با مقایسه بین بیان یک حقیقت در بسترهای مختلف ایجاد می‌شود که به پرورش تفکر منجر می‌شود. برای مثال انفاق در یک جا به یک شکل است، در جای دیگری به شکل دیگری. فسق همینطور. فسق مکی داریم، فسق مدنی داریم. فسق در مکه این خصوصیات را ابراز کرد، فسق در مدینه این خصوصیات را ابراز کرد. ما ناچاریم ببینیم خداوند یک حقیقت را چگونه در بسترهای مختلف بیان کرده است.
- این می‌شود از نظر علمی اما نزدیک به فعل است. یعنی فرد ادراکش فعال شده، فعلش، احساسش فعال شده و قدرت توجهش نسبت به مسائل بالا رفته است.

انتظار از مخاطب در روبرو شدن با این سوره‌ها از نظر علمی و عملی

▶ از نظر علمی؛ فرد باید بتواند حقایق بیان شده در سوره را به صورت فرآیندی تا منطقه عمل ردیابی کند و بر اساس آن خود را سنجیده و نواقص رفتاری خود را اصلاح کند
یعنی از مطالعه ۱۶ سوره، ۱۶ تحلیل از حقیقت تا عمل و رفتار باید داشته باشیم

سوره یوسف باید منجر به افزایش توکل در عمل شود
سوره یونس باید منجر به کاهش اضطراب در عمل شود
سوره هود باید استغفار را تقویت کند.

سوره رعد باید لب و حسنه را در فرد افزایش دهد
سوره ابراهیم باید منجر به افزایش کارهای مربوط به منسک و منسک آفرینی شود.
سوره حجر باید منجر به افزایش مطالعه قرآن و یادگیری هماهنگ شود.

این‌ها عمل است. ممکن است بعضی عمل‌ها خیلی نمود فکری داشته باشد، اما وقتی شما منظومه‌ی حقایق را می‌بینید دیگر غلبه کردن بر خشم و حسد و غیبت خیلی ساده است.

فرآیند دروس کتاب

▶ به دست آوردن منظومه های موضوعی که در اثر خواندن دسته سوره ها به دست می آیند برای طراحی عملیات های پیاده سازی قرآن بسیار ضروری هستند.

▶ برای این منظور باید سوره هایی با موضوعات همگرا انتخاب شود و با **انس** و تدبر هر یک به صورت مجزا، **ارتباط شبکه ای بین موضوعات** توسط **آیات خود سوره ها** کشف گردد. هر قدر این ارتباط ها مستقیم و بدون تکلف باشد، شکل گیری موضوعات در کنار هم و منظومه شدن آنها کامل تر و بهتر می شود. در عین حال با اضافه شدن سوره های جدید نه تنها نظم مطالب به هم نمی خورد بلکه اتقان مطالب بیشتر می گردد.

فرآیند دروس کتاب

- ▶ پس از شبکه سازی مفاهیم نوبت به **کشف حقایق** از آیات می رسد که هر قدر این کار با اتکالی به خود سوره ها باشد و با دقت این مطالب از سوره ای به سوره دیگر انتقال یابد حقایقی کاربردی تر به دست می آید.
- ▶ به دست آوردن **شبکه موضوعی** چند سوره به عنوان **ذخیره ای برای کشف حقایق بنیادی و کاربردی** است که هر بار با توجه به آن شبکه به هر کدام از سوره ها به صورت مجزا رجوع می شود قدرت دریافت حقایق را در فرد چندین برابر می سازد. در واقع در این شیوه با اینکه همه مطالب از سوره ها گرفته شده است ولی گویی بدون دست یافتن ارتباط میان سوره ها، نمی توان به این مطالب از راه مطالعه یک سوره دست پیدا کرد. این موهبت بزرگ یعنی **بهره مند شدن از ظاهر آیات برای راه یابی به باطن یک سوره**، بی گمان از معجزات بزرگ قرآن حکیم و مجید است.

فرآیند دروس کتاب

- ▶ در بخش اول کتاب که **سوره های الر** هست، به تدبر بین سوره ای می پردازیم و **نقشه ای کاربردی** برای استفاده بهتر از این سوره ها با نگاه به **عناصر ساختار وجودی انسان و جامعه** ترسیم می شود.
- ▶ در بخش دوم که سوره های **طواسین** است به سراغ ایجاد **شبکه معنایی** رفته است و یاد می دهد که برای کار **کردن روی یک موضوع در چند سوره** به چه شیوه ای باید عمل کرد.
- ▶ بخش سوم که سوره های **حوامیم** هستند مربوط به **شبکه سازی و ساختار سازی** است. **کشف ابعاد چندبعدی یک موضوع** است.

روش کلی تدبر بین سوره ای در سوره های مکی

زمانی می توانیم از حصول تدبر بین سوره ای یقین حاصل کنیم که با ارائه معنای مشترکی میان سوره های در نظر گرفته شده، نقش هر یک از این سوره ها را در ارائه این معنا و جایگاه سوره مذکور در تبیین آن حقیقت مشخص کنیم .

▶ انتخاب سوره ها

اولین شرط در انتخاب سوره ها مبتنی بر فضا و پس زمینه مشترکی است که این سوره ها با یکدیگر دارند. در کلی ترین حالت ممکن این فضا و پس زمینه در مکی و مدنی بودن سوره ها است.

▶ مطالعه ابتدایی سوره ها

برای داشتن روند یکسان در مطالعه سوره هایی که برای تدبر بین سوره ای انتخاب شده اند، همه آنها را به یک شیوه مطالعه می کنیم. برای این کار تسلط بر شیوه هایی که می تواند تدبر سوره ای را برای ما فراهم آورد، ضروری است

دلیل اتخاذ روند نسبتاً مشابه در مطالعه سوره ها برای این است که اولاً مقایسه میان سوره ها برای تدبر بین سوره ای راحت تر انجام شود و دوم آنکه چون در این کتاب، قصد بر ارائه روش های مختلف در تدبر سوره ای نداریم، روند واحد دقت و سرعت بیشتری را برای مطالعه سوره ها برایمان فراهم خواهد کرد.

روش کلی تدبر بین سوره ای در سوره های مکی

► مقایسه

به دست آوردن نقاط مشترک سوره‌ها، نیز مشخص کردن وجه تمایزی که این سوره‌ها بر اساس آن نقاط مشترک از هم دارند، حوزه دیگری از مراحل است که در تدبر بین سوره‌ای دنبال می‌شود.

► جمع بین سور

ابتدا با یافتن قدر مشترک غرض‌هایی که در مطالعه مستقل هر یک از این سوره‌ها داشتیم، بیانی از غرض مشترک میان این سوره‌ها را ارائه می‌دهیم.

سپس لازم است یک مطالعه جمعی میان این سوره‌ها داشته باشیم، لذا با اتخاذ یک نوع طبقه‌بندی خاص و اعمال آن در همه سوره‌های مورد نظر، بار دیگر جایگاه این سوره‌ها را نسبت به آن طبقه‌بندی جدید مشخص می‌کنیم

این طبقه‌بندی از دو جهت دارای اهمیت است. یکی از جهت چگونگی انتخاب آن و دیگری از این جهت که نتیجه جمع‌بندی تدبر بین سوره‌ای را از آن به دست خواهیم آورد.

بر اساس مطالعه مستقل ما از هر یک از سوره‌ها، احاطه‌ای نسبی حاصل خواهد شد که منجر می‌شود مسیر مشخصی را برای طبقه‌بندی دنبال کنیم. مبتنی بر این است که در غرض مشترک بین سوره‌ها به چه نکاتی دست یافته‌ایم.

بعد از انجام این طبقه‌بندی با به دست آوردن نکات حاصله، می‌توانیم از هر یک از سوره‌ها نسبت به آن طبقه‌بندی، یک جمع‌بندی تفصیلی و کاربردی حاصل کنیم و در نهایت بتوانیم غرض بین سوره‌ای کاربردی‌تر و عمیق‌تری ارائه دهیم.

نمودار

قصد این بوده افرادی که وارد این آموزش می شوند بتوانند با اتکا به متن سوره، نقشه جامعی از یک عملیات را طرح ریزی کنند.

در واقع می خواهیم فرد نموداری فکر کند. **نموداری فکر کردن یعنی ساختاری و نظام مند فکر کردن**

یعنی همه موضوعات را در یک رتبه نبیند و ارتباط موضوعات را بداند.

اساسا بحث نمودار، بحث شکل نیست، بلکه **یک رویه و یک منطق فکری** است. اوصیکم بتقوالله و نظم امرکم، نظم گرفتن است تا در هر مرحله عملیات آسیب ها را شناسایی کند و مولفه های مختلف را بداند و از ربط بین آنها آگاه باشد.

نمودار

- ▶ شکل گیری نمودار بر اساس منطق و نوع نگاه به سوره است و اگر نوع نگاه تغییر کند شکل گیری نمودار تغییر می کند.
- ▶ نحوه استفاده از نمودار در صورتی شکل می گیرد که فرد بتواند نظام عالم را مرتبه ای و به صورت فرایندی ببیند و خودش بتواند اینگونه زندگی کند. اگر کسی خودش نتواند اینگونه زندگی کند هرگز نمی تواند نمودار بکشد و نمودار بفهمد.
- ▶ از مهمترین خصوصیات نمودارها این است که حد وسط تولید می کند یا از حد وسط های پیش فرض شده استفاده می کند.
- ▶ نمودار یک خلاصه ای از گزاره نویسی هاست و رابطه بین گزاره ها با نمودار مشخص می شود.
- ▶ فرد باید بتواند آنچه را که می فهمد به شکل نمودار در بیاورد، یعنی رسم نمودار در این کتاب موضوعیت دارد.
- ▶ نمودار اصلا شکل نیست، جا نمایی موضوعات هست.

نمودار

▶ نمودار کشیدن اصالت ندارد، فهم ارتباط بین موضوعات اصالت دارد.

▶ نمودار می کشیم که یادمان نرود. اگر فردی ذهن قوی دارد و می تواند بدون نمودار کار کند مشکلی ندارد. اما لازم است بتواند به این سوالات پاسخ دهد:

۱- مهمترین موضوعاتی که در سوره های الر هست که در ظاهر آیات نمایان است چیست؟

۲- هر یک از این سوره ها چه کمکی به فهم سوره قبلی و سوره های دیگر می کند؟ در سوره هود چه مطلبی هست که در یونس نیست و در یونس چه هست که در هود نیست و ...

پاسخ به این سوالات نیاز به مطالعه خوب و زیاد سوره ها دارد. باید زیاد خواند و با یک بار و دو بار خواندن فرد نمی تواند بفهمد. پس موضوع نویسی و غرض نویسی و نمودار کشیدن فقط برای به خاطر سپردن است.

نمودار

انواع نمودار های کتاب

▶ ۱- نمودارهای ترتیبی و ستونی

در رسم نمودار اولین چیزی که اهمیت دارد نمودارهای ترتیبی و ستونی است. نمودارهای ترتیبی یعنی بر اساس ترتیب سوره پیش می‌رود. ستونی بر اساس موضوعات سوره است. یعنی همه آن چیزهایی که در ستون‌ها هستند، هم موضوع هستند. در واقع هم ردیف یعنی هم کلام هستند (تعریف کلام در کتاب تدبر ادبی ۱) و هم ستون یعنی هم موضوع هستند. دوستان باید بتوانند نمودار ترتیبی و ستونی را یاد بگیرند و از این به بعد برای هر سوره‌ای بتوانند در بیاورند.

▶ ۲- نمودار موضوعی با رویکرد غرض سوره

یعنی فرد باید بتواند غرض را تعیین کند و موضوعات را حول آن غرض بچیند. در واقع نمودارهای موضوعی با رویکرد غرض سوره هستند که شکل کلی نمودار را غرض سوره تعیین می‌کند. هر سوره‌ای متناسب با غرضش، موضوعاتش حول غرض چیده می‌شود.

نمودار

انواع نمودار های کتاب

▶ ۳- نمودار با مقیاس ساختار موضوعی خارج از سوره
به عنوان مثال نمودار سوره بر اساس مولفه‌های ساختار وجودی انسان تنظیم می‌شود.

▶ ۴- نمودار با مقیاس ساختار موضوعی از خارج سوره در چند سوره.
به عنوان نمونه، سوره‌های الر بر اساس مولفه ساختار وجودی انسان است.

▶ ۵- ابعاددار کردن

ابعاددار کردن نمودار یعنی نمودار علاوه بر اینکه چپ‌نویس موضوعات را می‌گوید حرکت آن‌ها را هم بیان می‌کند و پیشرفتشان را هم بگوید. یک صورت آن سیر مثبت و منفی در سوره است که نمودارهای رشد از این تبعیت می‌کند. یعنی سیر دارد، جهت دارد، حرکت دارد. یک بعد حرکت هم در آن می‌گذاریم. بعدهای دیگر هم می‌شود در آن گذاشت که ما خیلی کاری بهش نداریم.

نمودار

انواع نمودار های کتاب

رسم نمودار				
ابعاددار کردن نمودار	نمودار با مقیاس ساختار موضوعی از خارج سوره در چند سوره	نمودار با مقیاس ساختار موضوعی از خارج سوره در یک سوره	نمودار موضوعی با رویکرد غرض سوره	نمودار ترتیبی و ستونی
سیر مثبت و منفی در سوره	به عنوان مثال نمودار سوره های الر بر اساس مؤلفه های ساختار وجودی انسان	به عنوان مثال نمودار سوره بر اساس مؤلفه های ساختار وجودی انسان	شکل کلی نمودار را غرض سوره تعیین می کند.	هم ردیف = هم کلام هم ستون = هم موضوع

نمودار

تحلیل نمودارهای کتاب

- ▶ شما باید بتوانید نمودارهای کتاب را تحلیل کنید.
- ▶ بدانید در هر سطری و در هر ستونی چرا این مولفه ها قرار گرفته است؟ چرا شکل نمودارها به اینصورت شده است؟
- ▶ لازم است ترس شما از نمودار ریخته شود، نترسید. با پیش داوری وارد نشوید. همان سوره را به شکلی که نمودار آن رسم شده بخوانید.
- ▶ اگر سوره را به این شیوه بخوانید ذهن شما فعال می‌شود و آیتی که بعد از آن می‌خوانید را با سطح‌بندی و اولیت‌بندی می‌خوانید. در ارتباط می‌خوانید. تحلیل این نمودارها باعث می‌شود که شما سواد دیگری را پیدا کنید. سواد مطالعات چند بعدی پیدا کنید.
- ▶ آیات سوره به صورت منظم و پی در پی آمده است اما سطح مطالب و سطح بیان شان فرق می‌کند. یکی را با قوانین باید خواند، یکی را با رخدادهای باید بخوانیم، یکی را در جهت مثبت بخوانیم، یکی را در جهت منفی بخوانیم.
- ▶ اگر کسی بتواند نمودار را تحلیل کند، طبیعتاً می‌تواند نمودار رسم کند و اگر کسی نتواند نمودار را تحلیل کند طبیعتاً نمی‌تواند نمودار رسم کند.
- ▶ رسم نمودار، به معنای وصل کردن خطوط به یکدیگر نیست. "سطح‌بندی مطالب و استخراج فرآیند مطالب را نمودار می‌گویند."
- ▶ فرد باید نمودارهای کتاب را ببیند، یاد بگیرد و بعد این کار را انجام دهد.
- ▶ ضعف در نمودار کشیدن را باید به وسیله تحلیل نمودارها برطرف کرد. یکی از مهم‌ترین کارهایی که در این کتاب توصیه می‌شود، خوانش نمودارها است.

گزاره نویسی

- ▶ در تدبر مکی شما با خود آیات کار می کنید. خیلی گزاره نویسی ندارید و تنها از ارتباط بین آیات، حقایق را نوش جان می کنید.
- ▶ گزاره‌ها در این دوره، باید از ساختار سوره و متناسب با موضوع انتخاب شده باشد یعنی گزاره‌ها جهت دارد و جهت آنها مشخص است.
- ▶ در واقع گزاره‌های این کتاب در حد جمع بندی و نتیجه گیری از مطالب نمودارها و جدول ها و مقایسه بین موضوعات است.
- ▶ گزاره ها را از تک تک آیات نمی‌خواهیم، گزاره ها را مثل گزارش می‌خواهیم و همچنین گزاره‌هایی که راجع به یک موضوع مشخص است .
- ▶ دقت گزاره های کتاب، به این دلیل است که نمودار های کتاب حاصل دقت نظر در فهم آیات هستند. گزاره ها از نمودار ها هستند. چون نمودارها دقیق است، گزاره ها دقیق در آمده است.
- ▶ در واقع در کتاب فهم گزاره ای اتفاق افتاده اما اصل آن این بوده که جایگزینی آیات طبق یک نظام و سبک خاصی که سبک احکام به تفصیل بوده انجام شده و از آنها گزاره تهیه شده است.
- ▶ گزاره نویسی که در این کتاب تمرین می شود، گزاره نویسی از مجموعه آیات و ارتباط آنها و پیرامون موضوع مشخصی است و ممکن است از گزاره نویسی از تک تک آیات مشکل تر باشد. اما در اینجا دوستان به کار سخت تر ترغیب می شوند تا در ادامه که کار راحت تری به آنها آموزش داده می شود آن را بهتر یاد بگیرند .
- ▶ اصول این نوع گزاره نویسی در کتاب برهان(مجلدات بعد تهلیل) آمده است و در کل سبک آموزش در مدرسه این است که شما ابتدا یک کاری را انجام می دهید و بعد آموزش می بینید. تا فرد زمین نخورده باشد، راه رفتن را یاد نمی‌گیرد.

مطالعه سوره از منظر یک ساختار

مطالعه سوره از منظر هر ساختاری امکان پذیر است. ساختارهایی که از قرآن استخراج شده اند. مانند ساختار وجودی انسان، ساختار عقل، اساس ساختار ذکر، اساس ساختار جامعه، ساختار حکمت و ...

خصوصیت ساختار این است که یک منظومه ی متشکل از موضوعات به هم پیوسته ی فرآیندی است. اتصال موضوعات به صورت فرآیندی معلوم است و به آن ساختار گفته می شود.

لذا این امکان وجود دارد که در کلاس های تدبیر مکی باشد افراد بخواهند ساختاری غیر از ساختار وجودی انسان را کار کنند، به شرطی که اجزای آن ساختار را به خوبی تعریف کنند.

اولین گام: مولفه بندی ساختار و مشخص شدن تعریف هر مولفه ای است. تعریف مشخصی که بتواند تمایز ایجاد کند.

گام دوم: با توجه به ساختار و مولفه های آن، سوره را می خوانید و نسبت آیه ها را با ساختار مشخص می کنید و به این ترتیب توسط آیه ها، سوره طبق آن ساختار تنظیم می شود.

نمودار سوره با ساختار وجودی انسان

در مطالعه سوره با ساختار وجودی انسان، برای مثال مولفه های از حس تا عقل، عقل تا ایمان، ایمان تا فعل، فعل تا عمل و از عمل تا نتیجه را به عنوان مولفه هایمان در نظر می گیریم. ممکن است کمی جزئی تر باشد یا کمی کلی تر. سپس قسمت بالای نمودار را به جریان هدایت و قسمت پایین را به جریان گمراهی اختصاص دادیم.

آیات را از ابتدا خواندیم، هرجایی بوده مثبت بوده به ترتیب در قسمت بالای نمودار قرار دادیم و هر جایی منفی بوده به ترتیب در قسمت پایین نمودار قرار داده شده است. در این میان ممکن است آیاتی یک بخش ها و مولفه هایی از ساختار را نداشته باشد.

آیات را به ترتیب و طبق مولفه های ساختار، در نمودار قرار می دهیم تا مجدد به مولفه ی حواس برسیم و به همین ترتیب پیش می رویم.

در نتیجه توسط آیات، سوره طبق ساختار مدنظر تنظیم شده و ترتیب آیات هم حفظ می شود.

نمودار سوره با ساختار وجودی انسان

کارکرد این نمودار چیست؟ با ترسیم نقشه ی سوره بر اساس ساختار وجودی انسان، کل سوره از حس تا عمل بصورت منفی و مثبت برای شما قابل احصاء است. از مولفه ی حس تا عمل و غایت و نتیجه در سوره بصورت منفی و مثبت هست، بصورت ترتیبی هم می توان ارتباط مولفه ها را استخراج کرد و این تبدیل می شود به یک نقشه، که نقشه بسیار جامعی از سوره است.

ما در تدبر مکی نوعا هرکاری کردیم، شکل ترتیبی آیات را به هم نزدیم.

در مطالعه سوره با ساختار وجودی انسان، بهتر است روی لفظ و معنا تمرکز کنید و اصل هم روی معنا در نظر گرفته شود. یعنی اگر گفت افلا یتفکرون، این را در تفکر میگذاریم، در توجه نمیگذاریم. چون در آن صورت خیلی از موارد را باید در توجه قرار دهید و تقسیم بندی شما به هم می ریزد.

بررسی را روی لفظ معنا ببرید و بعد از سیاق ادبی آن کمک بگیرید. اگر هم میخواهید براساس سیاق ادبی کار کنید، از ابتدا بر اساس سیاق ادبی بچینید و روی معنا نبرید.

سوره های حوامیم و روش استخراج ساختار

در سوره های حوامیم هم، محور ساختار وجودی انسان قرار می گیرد و سوره ها بر اساس آن تنظیم می شوند. ابتدا تک تک سوره ها مطالعه شد و برای هر کدام یک غرض در نظر گرفتیم.

سپس یک غرض مشترک از همه ی آنها گرفته شده که نظام سازی حکومت دینی است.

براساس مطالعه آیات سوره ها متوجه شدیم که این سوره ها مولفه هایی را به ما می دهند که هر کدام در نظام سازی حکومت دینی کارکردی دارند.

به همین جهت هر کدام از این سوره ها را به عنوان مولفه های خود آن نظام سازی در نظر گرفتیم.

یعنی با سوره های حوامیم، مولفه های نظام سازی حکومت دینی ایده آل را در نظر میگیریم. (سوره های حوامیم، حکومت دینی را در حد کمال و ایده آل در نظر میگیرند.)

سوره های حوامیم و روش استخراج ساختار

در واقع به این شکل روش تولید ساختار بیان شده است. یعنی از یک ساختاری به یک ساختار دیگر ارتقا پیدا کردیم. به این ترتیب که با مطالعه سوره ها با ساختار وجودی انسان به یک غرض میرسیم که نظام سازی است. سپس سوره ها را دوباره با این غرض واحد مطالعه کرده و کارکرد هر سوره را به نسبت غرض واحد مشخص می کنیم که از کارکرد آن، مولفه استخراج می شود. یعنی استخراج مولفه ی ساختاری برای غرض واحد بین سوره ای که کار بسیار جالبی است. سپس استخراج ساختار انجام شده است که ساختار نظام دین یا دین در جامعه است.

نمودارهای آخر کتاب مربوط به این بخش است و این هم شیوه کلی آن است

در واقع در کتاب تدبر مکی هم روش مطالعه ی ساختاری داریم و هم روش استخراج ساختار.

برای استخراج ساختار یک موضوع نیاز نیست حتما سوره ها با ساختاری مثل ساختار انسان مطالعه شوند. چیزی که لازم است، استخراج غرض واحد از سوره ها است.

در سوره های حوامیم به این علت با ساختار وجودی انسان مطالعه انجام شده است که سریع تر به غرض واحد بین سوره ای برسیم، در غیر اینصورت مطالعه سوره ها مقداری طولانی تر می شد، مضافا به اینکه قصد داشتیم بگوییم چطور یک ساختاری، ساختار دیگر را تولید می کند.

نکات تدریس

► در نظر گرفتن پس زمینه درونی مخاطب و قوت مربی برای انتقال مطالب

تدبر مکی غیر خواندن سوره و دریافت نظم سوره به علاوه توان مشاهده تشابه و تمایز بین سوره ها چیز دیگری ندارد. یعنی خودِ خودِ قرآن خواندن است، اما یک قرآن خواندن دقیق است نه سطحی. یعنی باید در ذهن و حافظه و روی کاغذ ارتباطات این ها استخراج کند و بعد بتواند موضوعی که در یک سوره آمده را با یک سوره دیگر مقایسه کند.

این کار احتیاج به پس زمینه های درونی فرد دارد و شما نمی توانید این پس زمینه ها را نبینید. مخاطب باید پس زمینه های لازم برای مطالعه این حجم از سوره ها و به این شکل را داشته باشد در غیر اینصورت آموزش اتفاق نمی افتد. در تدبر های قبلی این موضوع اشکالی ایجاد نمی کرد، چون سوره ها کوتاه بود و درس درس بود. هر کدام از سوره ها برای خودشان یک درس بودند و تمام می شدند، اما در این جا ما منظومه سوره ها رو به رو هستیم و طول دوره طولانی است، لذا پس زمینه درونی مخاطب خیلی مهم است.

قدرت مربی هم باید در حدی باشد که بتواند این کار را یاد بدهد. یعنی باید بتواند نظم سوره را متوجه شود، ربط بین آیات اول وسط آخر، ترتیب و چینشش، نظام سوره، احکام و تفصیل و بالا پایین بودن آن را بداند و در مشتش باشد. اگر نداشته باشد نمی تواند انتقال بدهد.

نکات تدریس

► شرط استمرار خواندن کتاب و تدریس تدبر مکی، ذوق و شوق و رغبت مخاطب

خیلی مهم است که در طول دوره، رغبت و توان و کشش افراد برای مطالعه منظم سوره ها ارتقا پیدا کند.

یعنی برای مثال اگر یک نفر هست که یک سال است در حال گذراندن دوره مکی است و هر جلسه با عطش تمام شرکت می کند ولی نتوانسته نقشه بخواند، نمودارها را نفهمیده، مقایسه بین دو سوره هم نداشته تدریس دوره مکی را می توان ادامه داد، چون او امروز نتوانست فردا می تواند. این رغبت نشان دهنده این است که دارد خوب پیش میرود. اما اگر یک کلاس تشکیل شد و جلسه پنجم نفس ها در آمد، یعنی دیگر کلاس کشش خواندن سوره ندارد. بلافاصله باید جلسات را تمام کنید و تبدیلیش کنید به تدبر قرآن به قرآن.

شما نباید بدون توان و کشش، این کتاب را ادامه بدهید. اگر ادامه بدهید کار بیهوده ای هست، چیزی یاد نمی گیرند.

شرط استمرار خواندن کتاب ذوق و شوق هست. اگر این به نحوی متأثر از فضاهای مختلف بشود، باید فضا را تغییر داد. فرد در فضای رغبت می تواند تفکر منظومه ای داشته باشد، در فضای غیر رغبت نمی تواند.

شرط خواندن تدبر مکی این است که مربی سوره ها را برای افراد شیرین کند. اگر نتوانست شیرین کند، یا به دلیل ضعف خودش یا به دلیل ضعف مخاطب، جواز ندارد کتاب را بخواند. فقط سوره ها را می خواند و جلو می رود. تبدیل می شود به کلاس ختم مفهومی. خیلی هم خوب هست و لازم است.

نکات تدریس

تراکم حجم سوره ها:

- ▶ مواردی که در این دوره از قرآن پژوه خواسته می شود یک دست ورزی است برای این که ان شاءالله این کار را تا آخر عمر که می خواهند سوره ها را بخوانند انجام دهند و قدرت پیدا کنند.
- ▶ ممکن است افراد به همه موضوعات سوره تسلط پیدا نکنند و فراموششان شود، طبیعی هم هست. اما لازم است که این شیوه مطالعه را یاد بگیرند تا بتوانند از این به بعد سوره ها را با این شیوه بخوانند و در مطالعاتشان قرار بگیرد. می توان تعداد سوره ها را هم کمتر کرد اما هر قدر تعداد سوره ها بیشتر باشد تسلط عمومی فرد بر کل قرآن بیشتر می شود. ممکن است روی خود سوره یونس یا هود تسلط پیدا نکند، اما قدرت فهمش به شکل ویژه ای افزایش پیدا می کند.
- ▶ برای اینکه تراکم حجم سوره ها فرد را اذیت نکند، می توان از مخاطب خواست هفته ای ده ساعت بیشتر مطالعه نکند. هر هفته فرد میزان مطالعه اش را به ۱۰ ساعت محدود کند. بعد میانگین سرعت کلاس گرفته بشود و بر اساس آن سیر کلاس تنظیم شود.
- ▶ قرار است ما تمام قرآن را مطالعه کنیم و با مضامین سوره ها آشنایی پیدا کنیم. این تعدادی از سوره ها است که میتوانیم بخوانیم و عجله هم نداریم. پس از شتاب زدگی جلوگیری کرده تا بتوانیم این کار را راحت انجام بدهیم. اتفاقاً خیلی هم جای خوبی است که افراد ترمزشان را بکشند و شروع کنند با خیال راحت قرآن بخوانند. با خیال راحت موضوعات را ببینند و نقشه بکشند.

نکات تدریس

- ▶ ما در کتاب مکی این تعداد سوره را انتخاب کرده ایم، اما می شود کتاب را کنار گذاشت و با توجه به توان مخاطب، با شش سوره، چهار سوره یا دو سوره رویکرد کتاب را آموزش داد و اهداف کتاب را محقق کرد.
- ▶ اساسا فرد باید خود فرد سوره را دسته بندی کند. نباید به جدول کتاب اکتفا کند. مربی باید فرد را با سوره مواجه کند و خود فرد سوره را موضوع بندی و دسته بندی کند. حالا اگر خواست به جدول کتاب هم نگاه کند.
- ▶ در ذکر تشابه و تمایز سوره ها، باید خود فرد این کار را انجام بدهد. چون گفتن مربی ممکن است ذهن او را به هم بریزد. البته اگر به عنوان فقط نمونه باشد اشکال ندارد.
- ▶ برای تدریس این کتاب لزومی به انس قبلی افراد با سوره های کتاب وجود ندارد و این انس همراه با خود کتاب باید اتفاق بیافتد. و نیازی به روش های تکمیلی هم ندارد. مطالب کتاب مطالعه شود کفایت می کند.

نکات تدریس

▶ اختلاف نظر در موضوع یابی و سطح بندی با کتاب

این اختلاف اگر بر مبنای ادبیات سوره یا بر مبنای فهم فرد از آیه و تفسیر باشد، خیلی هم مطلوب است و موجب افزایش سرعت و دقت در آموزش می شود. نباید در نمودارها و جدول های کتاب خیلی اصرار کرد. فرد باید سوره ها را دقیق بفهمد و خود نمودار بکشد و نظام سوره ها را استخراج کند.

▶ طول دوره:

با توجه به حجم سوره ها و مطالعه ی آنها، طول دوره مکی نباید کمتر از یک سال باشد.

مربی کتاب مکی

- ▶ مربی باید فهم دسته‌ای سوره‌ای داشته باشد، موضوع‌یابی آیات به علاوه احکام و تفصیلهای آن را بداند. بتواند یک موضوع را در چند سوره بررسی کند و موضوعات یک سوره بر اساس ساختار موضوعی از پیش تعیین شده مشاهده کند. و قدرت رسم انواع نمودارهای این کتاب را داشته باشد.
- ▶ نیازی نیست مربی بتواند صد در صد منطبق بر کتاب ارائه دهد.
- ▶ چون مکی حالت مطالعه ساختاری است و کل نگر است، مربی باید نگاه کل نگر داشته باشد. پس اطلاعات جزئی در این کتاب اینقدرها مهم نیست. این کتاب به شدت کل نگر است و کل نگری را به افراد یاد می دهد و جزئیات در دل آن کل محو می شود. ممکن است مربی مثلاً یک آیه یا دو آیه را هم نتواند خیلی خوب توضیح بدهد یا برخی موارد را اشتباه بگوید، اینها خیلی مهم نیست. چون در فهم کلی اختلالی ایجاد نمی کند.
- ▶ مربی باید به تمام کتاب های تدبری قبل و بعد از مکی، به جز تدبر روایی احاطه و تسلط داشته باشد.

ارزیابی

- ▶ فرد باید در انتها احساس فهمیدن داشته باشد و رغبت و توان و کشش او برای خواندن منظم سوره های قرآن ارتقا پیدا کند.
دو سوره را راحت بتواند با هم بخواند، دو سوره را سه سوره کند و ... قبلا نمی توانست، الان می تواند.
- ▶ فرد باید قدرت خوانش نقشه و قدرت فرآیند شناسی را داشته باشد و از منطق یک نقشه سوال های موثر در تحلیل داشته باشد. (فهم نمودارهای کتاب، خودش آزمون و ارزیابی است).
- ▶ فرد باید قدرت مقایسه بین دو سوره و اشتراک گیری و تمایزیابی بین آنها و بررسی یک موضوع در دو سوره را داشته باشد.
- ▶ به دلیل طولانی بودن فرآیند تدبر مکی، نباید کاری علاوه بر کتاب درخواست شود و نیازی به طراحی آزمون نیست. مگر اینکه مطالعه سوره های طواسین برای ارزیابی و آزمون پایان دوره در نظر گرفته شود.
- ▶ برای ارزیابی پایان دوره، ارائه مقاله مدنظر نیست. فهم ساختاری و منظومه ای مدنظر هست.
- ▶ یک مطالعه با دقت و عمیق تدبر مکی، موجب افزایش تسلط عمومی فرد روی انواع نمودار کشیدن، تحلیل انواع نمودار ها و استخراج انواع ساختار ها می شود.

ختم رویکردی و زیارت جامعه کبیره

ختم کل قرآن با رویکرد مکی

می شود کل قرآن را با رویکرد تدبر مکی خواند، اما باید مانند مکی، سوره ها دسته دسته مطالعه شود تا این اتفاق بیافتد و البته می شود دسته بندی ها را مختلف کرد و از آنها استفاده های متفاوت کرد.

زیارت جامعه کبیره

زیارت جامعه کبیره که در انتهای کتاب تدبر مکی آمده، در راستای نگاه منظومه ای و ساختاری در تدبر مکی است. زیارت جامعه کبیره، در واقع زیارت منظومه است.

للحصول على محمد وآل محمد عليهم السلام